

Kölcsönzés helyett vétel

A Hongkongi Egyetem (*University of Hong Kong = HKU*) könyvtárai 2002-től egy új kezdeményezést követnek, amelynek célja, hogy azokat monográfiákat, amelyek helyben nem találhatók, és amelyekre könyvtárközi kérés érkezik, megveszik, ahelyett, hogy a tengerentúlról kölcsönkérnék. Ez a modell a gyorsaság, a használat, a tartalom és a költségek elemzésére épül.

A HKU az egyik legnagyobb nemzetközi egyetem Ázsiában, könyvtárai több mint 14 400 hallgatót és 4000 oktatót szolgálnak ki. Az oktatás, a tanulás és a kutatás területén 10 egyetemi kart, további 28 egységet és számos kutatóintézetet látnak el információval. A könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatást igénybe vehetik a karok oktatói, a kutatók, a posztgraduális képzésben részt vevők, a hallgatók, valamint a nem oktató személyzet tagjai is. Kérhető dokumentumtípusok: könyvek, folyóiratcikkek és könyvrészletek másolatai, doktori tézisek.

A HKU-könyvtárak tagjai a közös egyetemi könyvtári konzorciumnak (*Joint University Librarians Advisory Committee = JULAC*), amelyet a hongkongi és más kormányok, kórházak és közkönyvtárak alapítottak.

A helybeni kölcsönzés térítésmentes, beleértve a kölcsönzőhöz való eljuttatást is. Az online rendelés megkönnyítésére a HKU könyvtáraiban üzembe helyezték az *ILLIAD (ILL Internet accessible database)* rendszert, amelynek elektronikus könyvtárközi kölcsönzési űrlapját 2002 szeptembere óta használják. 2004. januárban újabb rendszert telepítettek, amely az olvasók önálló dokumentumrendelését is lehetővé teszi.

A helyben nem található dokumentumokat a tengerentúlról kell kölcsönözni. A 2000. július–2001. június közötti időszakban a könyvtárközi kölcsönzés keretében 329 tételt kértek, egy kérés átlagos költsége 28 dollárt tett ki, nem számítva a feldolgozási díjat, a munkatársak bér- és egyéb költségeit. Az átfutási idő átlagosan 3–4 hét volt. A

könyvtár a kutatási és az oktatási tevékenység támogatására úgy döntött, hogy az új kezdeményezés során megvett könyveket saját költségvetéséből fedezi. A nagylelkű adomány valamennyi könyvtárközi kölcsönzésre kiterjedt, és olyan mennyiségi határokat állapított meg, amelyeket a felhasználók általában nem értek el.

A 2002. januártól működő rendszertől az *átfutási idő*, a *költséghatékonyság* és a *felhasználói elégedettség* javulását remélték. A korábbi adatokkal való összehasonlításhoz ugyancsak egy év adatait használták. A 2002. július–2003. június közötti időszakban 345 sürgős vételt bonyolítottak le. A tényleges adatokból nem a várt eredményekre lehet következtetni:

- A gyarapítási osztály számítása szerint egy sikeres vétel online terjesztőn keresztül 2–3 hétig tart, a kölcsönzéshez hasonló idő szükséges. A vizsgált időszakban azonban a vétel átlagosan 45 napot vett igénybe.
- Költséghatékonyság tekintetében a gyarapítási osztály egy sürgős vételt 58 dollárra becsült, míg a könyvtárközi kölcsönzés esetén egy tételért 28 dollárt kellett fizetni. Ebből az következik, hogy ha egy megvett könyvet kettőnél több alkalommal vesznek kézbe az olvasók, akkor már érdemes volt megvásárolni. A tényleges adatok hasonló arányokat mutattak: a kölcsönzésért 33 dollárt, míg a vételért 66 dollárt kellett fizetni.
- A beszerzés utáni használati statisztika azt mutatta, hogy a megvett dokumentumok több mint 55%-át kérték több alkalommal, ennek 26%-át 2–3 alkalommal, 25%-át pedig 4–6-szor. Ez átlagosan 2,6-szoros használatot jelent.
- A felhasználói elégedettséget az állomány értékének növekedésével jellemezték. A vizsgálat-hoz a beszerzett művek gyűjtőköri megfelelőségét ellenőrizték a Dewey osztályozási rendszer alapján. Elmondható, hogy a beszerzett művek jelentős része komoly tudományos dokumentum volt, multidiszciplinaritása miatt sok esetben több olvasó kérte. Voltak azonban olyanok is, amelyeket különben nem vettek volna meg, mint pl.

Beszámolók, szemlék, referátumok

112 tézis vagy 35 idegen nyelvű (francia és német) könyv, és mindössze 18 olyan volt, amely a központi könyvtár gyűjtőkörén kívül esett.

Összegezve, a kölcsönzés helyetti vétel egyfajta költségkímélő módszer még akkor is, ha hosszabb időt vesz igénybe. Előnyt jelent, ha a könyvtár biztosítja a pénzügyi alapot, bizonyos kutatási anyagok beszerzése egyszerűsödik, a gyűjteménybe került dokumentumok felhasználása javul,

a források többszöri használata a költséghatékonyságot növeli.

/CHAN, Gayle Rosemary Y. C.: Purchase instead of borrow: An international perspective. = Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Information Supply, 14. köt. 4. sz. 2004. p. 23–27./

(Jáki Éva)